

STUDIUL RESTURILOR DE FAUNĂ DIN AȘEZAREA CULTURII COTOFENI DE LA MOLDOVA VECHIE — OSTROV (Caraș-Severin)

Georgeta El Susi

Locuirea mai-sus menționată face parte din categoria celor de joasă altitudine, tipice ostroavelor de pe Dunăre, fiind amplasată pe grinduri fertile ferite de inundații și apărate natural¹. Suprafața Ostrovului Mare, inițial de 15 km, este actualmente mult redusă datorită creșterii nivelului apelor fluviului, prin construirea barajului de la Porțile de Fier. D.p.d.v. geologic, este o formațiune neogenă, acoperită cu dune de nisip, găsindu-se în dreptul localității Moldova Nouă.

Așezarea datează dintr-o perioadă mai târzie a culturii Cotofeni, încât cultura materială este copleșită de curentul Vucedol². Săpăturile arheologice redate³ în anii 1987—1988 în punctul „Humca” au permis prelevarea a cca. 2500 oase de animale. Din stratul de cultură Cotofeni, gros de 1,30—1,50 m provin 2287 fragmente iar din cel Vucedol doar 213 oase.

Distribuția materialului faunistic pe grupe de animale surprinde o situație mai aparte, și anume, o pondere de aproape jumătate din lot atribuit moluștelor, în speță genului *Unio*.

Tab. 1

Repartiția faunei pe grupe de animale

Grup	Nr. resturi	%
Mamifere	1158	50,6
Păsări	4	0,1
Pești	8	0,3
Moluște	1158	48,8

În așezare s-au descoperit gropi depozitare conținând cochilii de moluște (*Scoici*), provenind de la exemplare adulte. Unele gropi conțineau și oase de la alte animale. Acumulări mai reduse de scoici au fost întâlnite atât în locuințe cât și în perimetrul așezării.

Tab. 2

Distribuția mamiferelor pe specii

Specia	Nr. frag.	%	NMI	%
<i>Bos taurus</i>	281	26,55	30	22,90
Ovicaprine	202	19,00	29	22,13
<i>Sus scrofa domesticus</i>	203	19,18	26	19,84
<i>Canis familiaris</i>	10	0,84	3	2,29
Total sp. domestice	686	65,78	88	67,17
<i>Cervus elaphus</i>	224	21,17	16	12,21
<i>Sus scrofa ferrus</i>	78	7,37	10	7,63
<i>Bos primigenius</i>	34	3,21	6	4,58
<i>Capreolus capreolus</i>	17	1,6	4	3,05
<i>Castor fiber</i>	6	0,56	4	3,05
<i>Lepus europaeus</i>	2	0,18	2	1,52
<i>Meles meles</i>	1	0,09	1	0,76
Total sp. sălbatice	362	34,21	43	32,82
MAMIFERE	1058	100	131	100
	100			
(așchii - mamifere)				

Grupul mamiferelor este reprezentat prin 5 specii domestice și doar 7 sălbatice, deci un spectru faunistic mult mai sărac în comparație cu așezările neolitice din Valea Dunării⁴. **Bovinele** au furnizat cea mai mare cantitate de oase, constând în principal din resturi maxilare. Un singur corn cu lungimea 243 mm; diam. mare bază 63 mm; diam. mic bază 53 mm; circumferința bazei 186 mm, cu secțiunea aproape rotundă, scurt și puternic, cu vârful răsucit în afară, a aparținut unui mascul (adult tânăr). Alte dimensiuni corporale indică exemplare cu o conformație robustă vis-a-vis de bovinele neolitice din aceeași regiune⁵. O oarecare tendință de scădere a mediilor unor parametri corporali este sesizabilă. Spre exemplificare, oferim câteva date metrice, e drept puține, însă — credem noi — sugestive:

TIBIE — Lt. distală : 58-70 :

M = 63,5 mm ; n = 5

METATARS — Lt. prox. : 49,5-58;

M = 51,9 ; n = 5

ASTRAGAL — Lg. laterală : 58,5-73 ; M = 64,7 ; n = 11

PHALANX I — Lg. maximă : 50-69 ; M = 59,3 ; n = 20

Dacă pentru majoritatea pieselor de schelet postcranian, departajarea de cele ale bourului este relativ facilă, pentru o serie a lungimii lui M₁, intervin unele dificultăți, cu atât mai mult cu cât scara valorică este continuă.

Lg. M₃ 35 36 37,5 39,5 40,5 41 41,5 42,5 45
46 mm
Nr 12 1 1 2 1 2 1 1 1 1

Conform datelor avansate de S. Bökönyi în analiza populației de vite din așezarea Gaborján-Csapazépart (Grupul Nyirseg-bronz timpuriu)⁶, o valoare de 41,5 mm ar caracteriza un bour tânăr, iar limita pentru specia domestică s-ar situa pe la 39,5 mm. În cazul nostru, seria este continuă presupunând anumite mixaje între cele două populații (voite sau spontane e greu de precizat). Datele metrice ale bourului sugerează exemplare de mărime medie (femele), puține valori însă intrând în limitele de variabilitate ale masculilor. Oferim mai jos datele metrice ale bourului, în măsura în care ele au putut fi preluate :

HUMERUS — DAP distală 100,5 mm

FEMUR — DAP distală 135

TIBIE — Lt. distală 88

— DAP distal 66,5

METATARS — Lt. distală 70

— DAP distal 39

ASTRAGAL — Lg. laterală 80

— Lt. maximă 51

PHALANX I

— Lg. maximă 73; 73,5; 74; 77,5

Lt. proximală 38; 38,5 39,5 40

Ovicaprinele au furnizat un material bogat în resturi maxilare aparținând în mare măsură subadultilor, existând puține șanse de departajare pe specii și dimensionare. Un singur fragment de corn, cu aspect caprin provenind de la **Ovis aries** indică prezența acestor formațiuni și la femelele acestei specii. Dimensionările executate nu marchează modificări majore ale parametrilor corporali față de epocile anterioare.

M ₃ — Lungime maximă	21,5-23,5	M = 22,1	n = 4 (Ovis)
HUMERUS — Lt. distală-	27,5-31,5	M = 30,2	n = 4 (Ovis)
— Lt. trohlee	28 -30	M = 29,2	n = 4 (Ovis)
TIBIE — Lt. distală	26 -28	M = 26,6	n = 5 (Ovic.)
METACARP — Lt. proximală	22 -25,5	M = 23,6	n = 4 (Ovis)

Cele câteva oase de capră provin de la exemplare mature, mai robuste decât oaia

MANDIBULA — P ₂ — M ₃	75
— M — M ₃₁	51
— M ₃	23,5

HUMERUS — Lt. dist. 31 ; 33

RADIUS — Lt. prox. 31,5

Suinele cumulează un lot reprezentativ de oase, cu bune posibilități de dimensionare și interpretare. Astfel pentru specia domestică este sesizabilă o ușoară creștere a limitei superioare de variație a unor para-

metri corporali față de epocile anterioare. Unele piese prezintă o atribuire incertă; este cazul a două fragmente de radius cu lt. proximală 36; 37 mm; DAP proximal 26 ; 26 mm.

Tab. 3

Datele metrice ale suinelor

DIMENSIUNEA	SUS SCROFA DOMESTICUS					
	n	Variabilit.	M	n	Variabilit.	M
M ₂ — Lg. maximă	2	20; 21,5		1	25,5	
M ₃ — Lg. maximă	3	30; 33; 38		1	45	
OMOPLAT — Lt. col	12	20-28 (16-18)*	23	2	34 35,5	
— Lg. artic.	1	35		3	49,5 51 55	
HUMERUS — Lt. trohlee	6	30-35	33,6	4	44,5-47,5	43,8
Lt. distală	5	34-41	39,5	4	56 -67	56,3
RADIUS — Lt. proxim.	6	29,5-32	30,9	3	42 43	43,5
TIBIE — Lt. distală	6	26-30	28,3	5	39 -44,5	42,2
ASTRAGAL — Lg. lat.	2	38; 43		2	56 56,5	

* piese provenite de la subadulți.

O problemă de separare a celor două specii o ridică și dentiția lacteală (Pd₁), mai ales că, jumătate din numărul de indivizi estimați aparținând mistrețului sunt tineri. Pentru specia domestică, valorile lungimii lui Pd₁ și ale lății sale par a se încadra între 17-19,5 mm și 8-9 mm, iar pentru mistreț, în jur de

22/10 mm, comparativ cu datele furnizate de studii asemănătoare pentru populația din Banat⁷. Mistrețul pare să nu-și fi modificat parametrii corporali față de neo-eneoliticul din sudul Banatului⁸. Talia pentru specia domestică oscila între 68,02-76,9 cm, iar pentru cea sălbatică între 99-104,6 cm, cu o medie de 101,6 cm.

Lg. Pd ₁ :	17	17,5	18	19,5	19,5	22
Lt. Pd ₁ :	8	8,5	9	8,5	9,5	10
+ m M ₁ M ₂ M ₂ - M ₂ - M ₂ + M ₁ - M ₂ + M ₂ +						

Căinelui îi aparțin zece fragmente atribuite la trei animale de talie mică și medie (cf. lg. bazală Dahr : 159; 170,6).

Cerbului îi revine un procent însemnat de resturi, rivalizând cu cel al bovinelor. Materialul este atribuit unor animale de talie medie, câteva exemplare fiind foarte mari : ex. humerus — lt. dist. 70 mm; mandibulă cu M¹¹—M³ 86.

Resturi de coarne pe peduncul nu s-au găsit, cu excepția celor culese în vederea prelucrării. Probabil că vânarea sa intensă se făcea în lunile de primăvară — început de vară. Posibilitatea ca tranșarea și îndepărtarea unor părți mai puțin importante (capul, spre exemplu) undeva în afara așezării este exclusă. Prezența unui număr important de resturi maxilare și alte părți de viscerocraniu pledează pentru cele mai sus afirmate.

Materialul atribuit căpriorului este puțin, el se rezumă la resturi provenite de la trei masculi și o femelă, vânată, se pare tot în lunile de primăvară, început de vară.

Tab. 4

Datele metrice ale cerbului

DIMENSIUNEA	NR.	VARIABILITATEA	
P ₂ — M ₃	1	121	
M ₁ — M ₃	3	76; 78; 86	
Lg. M ₃	4	33; 33; 34,5; 37,3	
HUMERUS — Lt. trohlee	5	54 - 64	58,6
— Lt. distală	5	55,5 - 70	62,9
RADIUS — Lt. proxim.	4	42; 58,5; 59; 60	
— Lt. distală	7	45,5 - 50	51,8
METACARP — Lt. proxim.	4	43; 43; 48; 50	
— Lt. distală	4	41; 46,5 54,5 55,5	
METATARS — Lt. proxim.	3	42,5; 44; 45,5	
TIBIA — Lt. distală	6	50,5 - 52,5	51,6

Castorul este reprezentat prin șase fragmente de la patru animale, unul fiind subadult. O mandibulă cu lungimea jugală 38,5 mm și trei porțiuni de humerus stâng cu lt. distală 33; 34,5; 35 mm. Iepurele și bur-sucul prezintă un material nedimensionabil

Referitor la modalitatea de exploatare a celor trei grupe de mamifere domestice, diferențieri semnificative sunt sesizabile (tab. 5). Repartiția speciilor domestice pe categorii de vârstă evidențiază următoarele aspecte : în cadrul populației de bovine, un procent redus se tăia până la atingerea maturității sexuale și în perioada imediat următoare, așteptându-se prima fătare. Tăierile se intensifică în perioada de atingere a greutatei corporale optime, după a doua fătare procentajul fiind maxim pentru grup. Consumul de carne era completat prin tăieri importante în rândul ovicaprinelor. În cadrul primei categorii de vârstă, predomină indivizii sacrificați între 9-12 luni, ceea ce coincide cu perioada de iarnă (noiembrie-februarie). Între 1-2 ani, prevalează animalele tăiate între 21-24 luni. Lotul de ovicaprine ținut peste 4 ani este redus, referindu-se la caprine.

Tab. 5

Repartiția speciilor domestice pe categorii
Repartiția speciilor domestice pe categorii de vârstă

GRUPUL	0-1		1-2		2-4		> 4 ani		NMI
Bovine	5	16,6	5	16,6	8	26,6	12	40	30
Ovicaprine	15	51,7	6	20,6	8	20,6	2	6,8	29
Suine dom.	11	42,3	9	34,6	3	11,5	3	11,5	26

La prima vedere procentajele de tăieri la suine par asemănătoare cu cele ale rumegătoarelor mici, în sensul prevalenței animalelor tinere și subadulte. O detaliere a grupelor de sacrificare nu lasă să se întrevadă o anumită periodicitate ca în cazul primelor două grupări de mamifere, tăierile făcându-se pe tot parcursul anului.

Printre animalele vâdate sporadic: iepure, castor, căprior, bour, predomină exemplarele adulte-mature, cu frecvență mică a celor tinere. În schimb, pentru cerb și mistreț, s-a constatat o frecvență de aproximativ 50 % tineret și subadulti.

Datele preliminare avansate în material, în special cele referitoare la ponderea diverselor grupări de animale, permit schițarea unor particularități ale modului de subsistență al comunității de pe ostrov, în perioada de tranziție la epoca bronzului, care îl individualizează de cel al comunităților neolitice din Valea Dunării. Bănuim că pescuitul (incluând aici și pe cel al moluștelor) va fi avut un rol activ în spectrul alimentar al așezării imprimând un caracter sezonier activităților desfășurate. Totuși principala sursă alimentară o constituiau mamiferele, cu accent pe exploatarea bovinelor. Deși ca număr de indivizi, procentul acestora este aproape identic cu cel al rumegătoarelor mici, și chiar al porcinelor, aproximativ 80 % din cantitatea de carne era furnizată de ele,

și doar 20 % de restul sp. domestice. Comparativ cu comunitățile vinciene târzii din același areal, ponderea bovinelor scade de la 31,7 % la 22,9 %, cea a ovinelor crește sensibil de la 13,4 % la 22,1 %, iar cea a porcinelor sporește de la 8,5 % la 19,8 %. Practic, mamiferele domestice de talie mare suferă fluctuații în sens descendent față de neolitic, iar cele de talie mică cresc în procentaje. Posibil ca, în condițiile de amplasare ale așezării, gospodăria ovicaprinelor și șuinelor să fi fost facilă și avantajoasă. Rata cerbului se diminuează și ea, la fel cea a mistrețului, deși, pentru acesta din urmă, condiții bune de existență erau. Nu este exclus ca în acea epocă, acest „ostrov“ să nici nu fi existat, el făcând parte din unul din maluri. Așa s-ar explica într-un fel, procentul însemnat de specii vâdate de talie mare dar tot la fel de plauzibilă pare supoziția vânării lor la distanțe mai mari.

Comparații cu spectre faunistice din așezări contemporane ori apropiate relevă următoarele aspecte: oarecare analogii există în ceea ce privește existența resturilor de moluște în cantitate apreciabilă, cu așezările perioadei de tranziție la epoca bronzului din sud-estul României ⁹. Oarecare similitudini în privința ratei sporite a mamiferelor vâdate există, vis-à-vis de așezările perioadei de tranziție din Moldova ¹⁰, sau situl de la B u b a n j H u m (Serbia), cu rezerva unui lot mic ¹¹. Este ino-

portun, credem, să recurgem și la alte analogii, în condițiile în care particularitățile locale și-au pus amprenta asupra activităților economice, imprimându-le un pregnant caracter adaptativ — reflectat în exploatarea

inegală a unor specii de animale, Pondereza diferită a grupelor de sacrificare, corelată cu nevoile comunității, sugerează o locuire pe tot parcursul anului a așezării.

N O T E

¹ P. Roman, în **Cultura Coțofeni**, București, 1976, p. 14

² P. Roman, *op. cit.*, p. 55.

³ Săpături Adriana Oprinescu, cărora îi mulțumim pentru informațiile arheologice utile și materialul oferit spre analiză și publicare.

⁴ G. El Susi, în **Banatica**, XI, 1991, p. 9-17; *idem*, în **Banatica**, IX, 1987, p. 45.

⁵ G. El Susi, în **Banatica**, XI, 1991, p. 10.

⁶ S. Bökönyi, în T. Kovács — I. Stanczik (eds), **Bronze Age tell settlements of**

the Great Hungarian Plain, I, Inventaria Praehistorica Hungariae, Budapest, 1988, p. 128.

⁷ Al. Bolomey, în **SCIVA**, T. 30, 3, 1988, p. 212.

⁸ G. El Susi, în **Banatica**, XI, 1991, p. 10-11.

⁹ S. Haimovici, în **SCIVA**, T. 30, 1, 1978, p. 118, *ibidem*, p. 12-16.

¹⁰ *Idem*, p. 11-12.

¹¹ S. Bökönyi, în **Starinar**, XI-XLI, 1989-1990, p. 89-93.

L'ÉTUDE DES RESTES FAUNIQUES DE L'ÉTABLISSEMENT DE LA CULTURE COTOFENI DE MOLDOVA VECHÉ — OSTROV (CARAȘ-SEVERIN)

— Résumé —

Ont été analysés presque 2287 fragments appartenant à la couche Coțofeni, du site ci-mentionné. Il est emplanté sur un îlot, nommé „Ostrovu Mare“, vis-à-vis de Moldova Veche.

Les données préliminaires avancées dans le texte, surtout celles concernant les pourcentages des espèces domestiques, permettent l'esquisse de quelques particularités de l'économie de la communauté d'Ostrov, (dans la période de transition à l'époque du bronze), qui l'individualise de celle du néolithique de la Vallée du Danube (tab. 1, 2). On constate un façonnage de l'économie sur l'exploitation des ressources offertes par l'ambiance du site (surtout les mol-

lusques) et sur la chasse (également le cerf). En ce qui concerne l'élevage, celui-ci connaît un déclin pour le bétail (à l'égard des stations néolithiques de la Vallée du Danube), et un accroissement pour les porcins et les ruminants de petite taille.

L'abatage avait un caractère périodique pour les ruminants et continu pour le porc (tab. 5).

Au sujet de la taille (tab. 3, 4) on constate une légère mais perceptible décroissance de quelques moyennes pour les bovins, une stagnation pour celles des ovicaprins et un augmentation pour les suides.